

Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya İli Örneği

Brtan ÖZENSEL, Dr.

Selçuk. Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Atıf/©— Özensel, E. (2004). Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolü: Konya ili örneği *Değerler eğitimi Dergisi*, 2 (6), 77-96.

Özet- 6u araştırmada, Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada uygulama sadece anneler üzerinde gerçekleştirilmiş, fakat çocuk yetiştirilmesinde babanın rolü, babadan beklentiler de annelere sorularak tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece annenin çocuk yetiştirmedeki işlevlerinin Türk toplumundaki boyutu, alan araştırması verileriyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada her şeyden önce ebeveynin kendi aralarındaki ilişkilerde ciddi sorunların bulunduğu, ebeveyn çocuk arasındaki ilişkilerde bir dengeden söz etmenin çok fazla mümkün olmadığı, babaların çocuklarını yetiştirmede üstlerine düşen görevleri yerine getirmede, çocuğun lürk toplumunda hâlâ bir yaşlılık sigortası olarak görüldüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler- Anne Rolü, Baba Rolü, Aile İçi İletişim, Çocuk Eğitimi, Ahlak Eğitimi, Ebeveyn.

Aile, toplumun çekirdeği olarak tanımlanır. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bu birimin, yasalarla belirlenen görevleri yanı sıra geleneksel olarak da belirlenen birçok görevleri vardır. Aile, içinde bulunduğu toplumun yapısını, kültür ve değerlerini üzerinde taşır. Ayrıca ailenin, **bir iç yapısı** ve kendine özgü **kuralları** olan bir **iç yapılanması** da vardır.

Ailenin toplum içinde önemli işlevleri vardır. Çocukların yetiştirilmesi ve topluma **kazandırılması** bu işlevlerin başında gelir ki bunun başka **kurumlarda** gerçekleşmesi pek mümkün değildir. Bu açıdan da aile, en etkin eğitim kurumu olarak kabul edilmektedir, Kişilik ailede gelişir. Toplumun kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılması ailede başlar, çevre ve okulda sürüp gider. İlgili literatüre göre (Barling, 1994; Cohen & Bianchi, 1999; Etaugh, 1993; Gander & Gardiner, 1998; Moffman,

1977; Sargın, 2001; Saygılı, 2003; Yücel, 2003) aile, çocuğun beslenine, bakılma, korunma, sevilme ve eğitim gereksinimlerini karşılar. Ebeveyn, severek, özenli bir bakım vererek çocuğa bir güven ortamı yaratır, onun sağlıklı büyümesini güvence altına alır. Yeteneklerinin gelişmesine yardım eder. Ona yol göstererek, kuralları öğreterek, davranışlarına yön vererek, güç durumlarda da yanında olarak onu destekler. Gerektiğinde de denetler, sınırlandırır, cezalandırır ve kurallara uymasını sağlar. Doğruyu ve yanlışlı öğretir. Çocuğun içinde yetiştiği aile tipi, onların yaşayacakları toplumsal ilişki türünü ve sayısını büyük ölçüde belirleyecek, bu ilişkiler de çocuğun hem kişilik gelişimini hem de toplumsal davranışlarını (Gander & Gardiner, 1988: 251 -255) büyük ölçüde etkileyecektir.

Ana babanın birey olarak kişilik özellikleri ile karışmış biçimde aile biriminin yapısı, ailenin çocuk yetiştirme yaklaşımını etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda ana baba davranışı iki temel boyutta ortaya çıkmaktadır. Birinci boyut, kabul—ret boyutudur ki sıcak (kabul edici ya da onaylayıcı) ya da düşmanca (red edici ya da onaylamayın) olabilen ana baba davranışını ifade eder. Sıcak bir ilişki çocukların, sorumlu ve kendi kendini denetleyebilir bir kişilik geliştirmesine yardım ederken, düşmanca ilişki ise saldırganlığı destekleme eğilimindedir.

İkinci boyut olan denetim—özerklik boyutu, ana babanın davranış kurallarını yürütmede ne kadar kısıtlayıcı ya da izin verici oldukları üzerinde odaklanır. Sıkı denetim kullanan ana babalar, genellikle iyi davranışlı; ama oldukça bağımlı çocuklar yetiştirirler. İzin verici ana babalar, sokulgan ve atılkan; ama oldukça saldırgan çocuklara sahip olma eğilimindedirler (Gander & Gardiner, '1988: 269-278).

Çocuklar, aile ortamında, insan ilişkilerinin bütün karmaşıklığını gözlemler ve yorumlarlar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, bağlılık ve iş birliği gibi Öğelerle anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda da takınacakları tutumu aile ortamında öğrenirler. Çocuğun ilk dönemleri anne ve babanın baskın etkisi altında geçer. Çocuk, ebeveynin olumlu ve olumsuz yanlarını özdeşim yoluyla içine sindirir. Ancak hep alıcı ve edilgen kalmaz.. Anne, baba ve kardeşleriyle sürekli bir etkileşim içindedir,

Çocuk keskin bir gözlemcidir. Aile bireylerinin birbirleriyle ilişkileri ni sürekli gözlemler ve değerlendirir. Bu nedenle aile ilişkilerinin temelini anne ve **babanın** birbirlerine karşı tutumları **oluşturur**. İlişimci ve sıcak ilişkiler anne ve babadan çocuklara doğru yayılır. Gergin ve sürtüşmeli **bir** kan koca ilişkisi çocuklar için güvensiz ve tedirgin bir **ortam** yaratır.

Çocuklar yaş ve cinslerine, kişilik özelliklerine, **anne** ve babalarının beklentilerine uygun olarak aile sahnesinde yerlerini alırlar. Aile bireylerinin değişik, rolleri üstlenmesi, ortak yaşamı belirler ve biçimlendirir. Aile içindeki bireylerin **bu** biçimlenmesi kendini doğrudan **doğruya topluma** yansıtır. **Toplum**, bir anlamda aile içinde biçimlenmiş bireylerin sentezinden meydana gelir.

Aile İçi İletişim ve Yüce Fertleri Arasındaki İlişkiler

Aile, ilk olarak toplumsallaşma sürecinin gerçekleştiği temel değerlerin, ev içi ve ev dışı norm ve davranışların kurallara bağlandığı **bir** kurumdur. Çocuk, yetiştirme süreci içinde en yakın çevresindeki ev **halkıyla**, onlarla ilişki hâlinde bulunan İsim, akraba ve komşular ile doğrudan ve dolaylı olarak **güçlü** bir ilişki ve etkileşim halindedir. Böylece çocuk geniş toplumla **ilişki** kurarken aile, temel **toplumsal** eylem biçimlerinin tanımlandığı, belirlendiği ve benimsendiği küçük bir grup olarak işlevini sürdürmektedir.

Ailede üyeler, birbirleriyle **alıcı** ve verici olarak göreceli bir iletişim içinde dirler. Her bireyin davranışı diğerleri için önemli bir değer taşır. Grup **niteliği** ve büyüklüğü olarak değerlendirildiğinde de aile, küçük ve sınırlı ilişkilerin hâkim olduğu **birincil** bir gruptur.

Ailede, bireylerin çeşitli statü pozisyonları, bu pozisyonlara göre diğerlerinin beklentileri birbiriyle eşgüdüm içindedir. Örneğin babanın .statüsü, karısının, oğlunun ve kızının statüsüne göre belirlenirken, **babanın** kızından **ya** da diğerlerinden beklentileri çerçevesinde onlar da babadan beklenti içine girebilmektedirler. Toplumsallaşma sürecinde rollerin atfedildiği ailelerde iletişim kanalları tek yönlü olarak, evin en yaşlılarından ebeveynlere ve çocuklara doğru kurulmaktadır. Çocuklar açısından ise iletişim iki yönlüdür. Çünkü kendilerine rol modelleri olan bilgi kaynak-

lan olarak büyükleri ile etkileşim içindedirler. Bireylerin karakteristiklerine göre rollerin belirlendiği ailelerde, çocuklardan büyüklere, büyüklerden çocuklara çift yönlü işleyen bir iletişim sistemi mevcuttur.

Çocuk eğitiminde aile içinde anne ön sırayı almaktadır. **Çocuk-anne** ilişkisi duygusal plâtförmda başlar ve bunun göstergesi sevgidir. Anne çocuğuna olan ilgi ve alâkasını başta sevgi ile göstermelidir. Çocuk annesi tarafından sevildiğini **hissettiği** andan itibaren, anne tarafından gelen eğitici her türlü eylemi kabul edecektir. **Anne-çocuk** ilişkisi, sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi açısından doğumdan itibaren çok özel bir yer arz eder. Anne sevgisinin bebeğe dengeli, sürekli, tutarlı bir şekilde verilebilmesi, bebeğin fizyolojik ihtiyaçları kadar önemlidir. **Psikanalitik** düşünürlere göre, eğer çocuk, yaşamının ilk **yılında** anlamlı bir şekilde annesiyle ilişki kurabiliyor, sıcaklığını ve sevgisini hissedebiliyorsa kendini güvenli hissedecektir. Bu güvenin kazanılıp **kazanılmadığı** da, çocuğun tanıdıklarının yokluğunda ve yabancılar yanında duyduğu endişeden anlaşılabilir (Arı ve diğerleri, 1997: 48), Psikoanalitik yayınlarda, annenin çocuk için neden önemli olduğu konusunda, genelde dört ayrı görüşün yer aldığını görürüz:

- (i) Bebeğin karşılanması gereken çeşitli fizyolojik gereksinimleri vardır, yiyecek ve sıcaklık gibi. Bunların sağlanması sırasında bebek bir **insan figürü** olarak anneye bağlanır ve onunla ilgilenir. Böylece bebek kendisi için bir doyum kaynağı olarak anneyi öğrenir.
- (ii) İkinci grupta **toplanan** yazarlar, öncelikle anne memesinin önemi-ne ağırlık verirler. Bunlara göre bebeklerde meme emme ve memeye egemen olma şeklinde içsel bir güdü vardır. Su nedenle bebek için anne önemlidir.
- (iii) Bebeğin dokunma, sarılma gereksinimleri vardır. Yiyekten bütünüyle ayrı, ancak yiyecek kadar yaşamsal bir gereksinim olarak **görülür** bu dokunma ve sarılma. Bu gereksinim anne tarafından sağlanabilir.
- (iv) Bebeğin dünyaya gelmiş olmaktan mutlu olmadığı ve yeniden ane rahmine dönmeyi istediği düşünülür. Anne, bu nedenle bebek için önemlidir (Ekşi, 1990: 23-24)

Günümüz toplumsal koşullarında, her çocuk uzun ya da kısa süreli o-
bebeveyninden ayrılma durumunda kalmaktadır. Zaman zaman kt-

sa süreli de olsa çocuğu bir başka yetişkinin denetiminde bırakmak, böylece bu ayrılığa hazırlamak psikososyal açıdan çok önemlidir. Çünkü birçok araştırma göstermiştir ki ayrılığa zamanında alıştırılmamış çocuklar ve gençler, aileden ilk kez ayrıldıklarında önemli sorunlarla karşılaşmakta ve bunlarla baş etme güçlükleri çekmektedirler (Razon, 1983).

Razon (1983) yaptığı araştırmada annenin çalışmasının, dokuz yaş çocuklarının okul başarısını ve aile ilişkilerini olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Araştırmada elde edilen bulgulara göre annesi çalışan çocuklar okulda, annesi çalışmayanlardan daha başarısızdırlar. Kişilik özellikleri, özerklik ve ilgilerin gelişmesi yönünde annesi çalışan deneklerle çalışmayan denekler arasında farklılıklar bulunmamıştır. Ancak yetişkinlerle ilişki kurma, aile ilişkilerini algılama açısından annesi çalışanlarla çalışmayanlar arasında belirgin farklılıklar saptamış, annenin çalışmasının, çocuğun aile ilişkilerini, Özellikle anne figürünü algılama biçimini ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür (Ekşi, 1990).

Tezcan (1986), annesi çalışan ilkokul çocuklarının, sınıf içi davranışlarda silik ve çekingen olduklarını, okul başarılarının düşük olduğunu gözlemiştir. Annenin yorgunluğu, ilgisizliği başarısızlıkta rol oynamaktadır. Çocuk, eve dönünce okul durumunu anlatacağı anneyi karşısında bulamamakta, anneden yeterli ilgiyi göremeyince de başarısızlığa düşmektedir.

Bütün bunlara rağmen, annenin çalışmasının çocuk üzerinde meydana getireceği etkinin olumlu veya olumsuz olması birçok etkene bağlıdır. Annenin çalışma nedeni, statüsü, kazancı, çalışma koşulları, iş tatmini, annenin çalışma döneminin çocuğun hangi gelişim aşamasına rastladığı vb. gibi nedenler önemli birkaç nedendir.

Çocuk üzerinde annenin önemi, kuşkusuz babanın rolünü önemsiz kılmaz. Baba, çocuğun kişiliğinin gelişiminde özdeşim modeli olması sebebiyle büyük önem taşır. Babaların *uygun davranış* konusundaki tavırları daha belirginse, bu davranışlar arasında kesin çizgiler çizmişlerse, kız ve erkek arasındaki davranış farklarını oluşturma ve güçlendirmedeki rolleri anneninkinden daha önemli yer tutar (Yavuzer, 1995: 17). Babanın yokluğu, pasifliği ya da ilgisizliği çocuğun kişilik yapısını, ruh ve beden sağlığını büyük ölçüde etkileyebilir ve bazı uyum ve davranış bozukluklarının nedeni olabilir

Çoğu kez, çocukların gelişimi ve eğitimiyle ilgili bütün sorumluluklar ve görevler anneye bırakılmaktadır. Baba, evin maddî gereksinimlerini karşılamakla görevini bitirdiğini düşünmekte, bu sebeple eve geldiğinde çocukların gürültüsünden uzak kalmak istediğini bile dile getirmek - te, hatta ayrı bir odada yalnız kalmayı tercih edebilmektedir.

Babanın bu denli pasif ve ilgisiz olduğu aile ortamları sadece çocuğun sosyal gelişimini olumsuz etkilemekle kalmamakta, özellikle erkek çocuklarda çeşitli cinsel kimlik karmaşalarına sebep olabilmektedir. Çocuğun sürekli anneye birlikte olması, zaman içinde onunla bütünleşmesine ve özdeşim modeli olarak anneyi almasına sebep olabileceğinden, erkek çocuk anne gibi olmak, onun gibi makyaj yapmak girişimlerinde bulunabilmektedir.

Oysa baba, çocuğun okula ilişkin veya diğer sorunlarını yanıtlayan, akşamları uyku öncesi onunla sohbet eden bir birey olabilmelidir. Ancak, böyle bir ortamda çocukla, istenen yardım, dostluk ve diyalog kurulabilir ve çocuk uyumlu, kendine güvenen özerk bir kişiliğe kavuşabilir.

Genellikle kardeşler arası ilişki aile üyeleri tarafından rekabete doğru yöneltilir. Bu durum, çocuğun şahsiyetinde bazı düzensizliklere neden olabilir. Eğer bir çocuk anne babasının sevgi ve şefkatinin kendisinden ziyade kardeşine doğru yöneldiğini hissederse ya da önceleri kendisine gösterilen şefkat ve dikkatin kardeşi etrafında toplandığı duygusuna kapılırsa, bir müddet sonra kişiliğinde bazı düzensizlikler meydana gelir. Bu tür kardeş rekabeti, çocuğu güvensizliğe ve yalnızlığa sevk eder. Eğer bu hâl çocuğa kendisinin artık ebeveyni tarafından istenmediği hissini telkin ederse, bu durum çocuğu olumsuz yönde etkileyecektir. Sırf anne ve babasının dikkatini yeniden üzerine çekebilmek için istenmedik davranışlara başvurabilecektir. Hatta bu uğurda göreceği cezalar bile onun için beklenen ilginin bir şekli olacaktır.

Kişilik kuramları, kişilik gelişiminde çok çeşitli öğelerin etkin olduğunu öne sürse de, pek çoğunun birleştiği nokta, çocuğun kişilik gelişiminde anne baba tutumlarının Önemli rolü olduğudur. Çalışmaların çoğunluğu annenin çocuk yetiştirme tutumunu araştırmak üzere yapılandırılmış ve çocuğun kişilik gelişiminde annenin oynadığı rolü S^{enc} olarak kabul edilmiştir. Şüphesiz çocukların birbirleriyle i-

lişki ve iletişim kurmasında anne babaların yönlendirici bir rol oynamaları gerekmektedir.

Kardeşlik bağı bir sevgi kaynağı gibi **düşünülrse** de kardeşler arasında önemli problemler söz konusudur. Kardeşlik,,birçok uzmana göre, öncelikle rekabettir. Çocuk, annesinin yalnızca kendine **ait** olmasını, annesinin gözünde diğer kardeşlerinin kendisi kadar önemli olmamasını ister.

Anne babanın çocuk yetiştirme biçimleri konusunda Batı kaynaklarında önemli araştırmalar bulunmaktadır. Son yıllarda ülkemizde de bu konuda araştırmalar yapılmıştır (Ruther, 1985; Parker, 1983; Erlanger, "1987; **Sargın, 2001**; Yücel, 2003; Saygılı, 2003). Gençlerin birçok ruhsal problemlerinin, anne babalarının tutumlarıyla yakından ilişkili olduğu **bilinmektedir**. Bu araştırma ile de, aile içi ilişkilerde annenin çocuk üzerindeki etkisi Konya Örneğinde, bu konudaki literatür, gözlem ve görüşme formunun verileriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolünün ne olduğunu oraya koymaktır. Bilindiği gibi, çocuğun yetiştirilmesi ve topluma kazandırılması önemli bir problemdir. Bu problem, sadece ülkemizde değil, bütün toplumlarda önemli bir sorundur. Ülkemizdeki **hızlı** ekonomik ve sosyal gelişme, kuşaklar arası farklılaşmalara ve çatışmalara yol açmaktadır. Ebeveynler, çocuklarını **yetiştirmede**, onlarla kurdukları ilişkilerde nasıl bir yol izlemektedirler? Onların bu ilişki biçimi çocukların psikososyal yapılarını nasıl **etkilemektedir**? Bu araştırmanın temel amacı, bu ilişki sürecinin nüeliklerini ortaya koyabilmektir.

Sınırlılıklar

1. Problem, en az bir çocuğu olan ve bu çocuğu da ilkokula devam eden ailelerle sınırlandırılmıştır.
2. Görüşme, sadece annelerle gerçekleştirilmiştir. Fakat annelere, çocuk yetiştirme konusunda eşlerinin (babaların) tuhim ve davranışları ile ilgili sorular da sorulmuştur.

3. Kent toplumunda yaşayan ailelerin büyük oranı anne, baba ve çocuklardan oluştuğu için büyükanne, büyükbaba ile ilgili literatür ve bunların çocuklarla olan ilişkisi, araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

«

4. Araştırmamız, çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolünü ortaya koymayı amaçladığından, babalar araştırmanın **muhatap** kapsamının dışında bırakılmıştır.

5. Araştırma, Konya'da yaşayan ailelerle sınırlandırılmıştır.

6. Araştırmada ele alınan değişkenlere ait verilerin toplanması, anket sorulan ve gözlemlerle sınırlıdır.

Veri Toplama Teknikleri

Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde ebeveynin rolünü ortaya koymaya çalışırken, araştırmamızda **gözlem** tekniği olarak hazırlanmış olan soru cetveli kullanılmıştır.

Araştırma ile ilgili soru cetvelinin hazırlanabilmesi için önce literatür taramasına gidilmiştir. Bu tarama sonucunda konunun hangi yönleriyle ele alınması ve uygulanacak soru cetvelinde hangi değişkenlere ağırlık verileceği ortaya çıkmıştır.

Örnekleme

Araştırmamızın örnekleme sosyoekonomik seviyeye göre kotalı olarak tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi kotaların belirlenmesinde temel alınmıştır. Ülkemizdeki kadınların eğitim seviyeleri göz önüne alınarak örneklemin önemli bir kısmı ilkokul mezunu olan kadınlardan oluşturulmuştur. Eğitim düzeyinin gelir açısından da önemli ölçüde belirleyici olacağı varsayılmaktadır. Buna göre üç kategoriye ayrılan (ilk, orta-lise, üniversite) eğitim düzeylerinden yüz yirmişer (120) kişi ile görüşülmüştür. Böylece toplam 360 kadın ile **görüşme** gerçekleştirilmiştir.

Uygulama

Uygulama, araştırmacının kendisi tarafından ve anketör aracılığı ile örnekleme seçilen deneklerle yüz yüze ve ailelerin evlerine gidilerek yapılan görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Alan uygulaması iki hafta için -

de gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın verileri değerlendirilirken, öncelikle her değişkenin frekans dağılımları alınmıştır. Böylece değişkenlerin frekans ve yüzde dağılımları **bulunmuştur**. Ayrıca anketin son bölümünde annelerin çocuğa bakışını belirleyen on ifade verilmiş ve bunların yedili bir skala üzerinde işaretleme istenmiştir. İnterval ölçekle hazırlanan **bu** bölümdeki ifadelerin değerlendirilmesinde *descriptive* istatistik teknikleri kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Örnekleminizde, **25-29** yaş arası annelerin oranı % 15, babaların oranı % 11.7, 30-34 yaş arası annelerin oranı % 67.2, babaların oranı % 59.4, 35 ve daha yukarı yaşta olan annelerin oranı % 17.8, babaların oranı ise %28.9'dur. Bu durum, Örneklem seçiminde tercih ettiğimiz tekniğin tabii bir sonucudur. Sınırlamalarda belirtildiği üzere, babalarla ilgili veriler annelere sorularak alınmıştır.

Araştırmamızda, örneklem evli ve çocuk sahibi kadınlardan oluşmaktadır. **Örneklem** kotalarının tespitinde ise eğitim düzeyi birinci derecede dikkate alınmıştır. **Bu** sebeple üç kategoriye ayrılan eğitim değişikliğinde her bir kategori için eşit sayıda denek bulunmuştur. **Buna** göre araştırma, ilkokul mezunu 120, lise mezunu 120 ve üniversite mezunu 120 kadın üzerinde gerçekleştirilmiştir. Babaların eğitim durumunun ise daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna göre 42 baba ilkokul, 214 baba lise ve 104 baba üniversite mezunudur.

Tablo 1
Anne ve Babanın Meslek Dağılımı

	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Memur (kamu-özel)	98	27,2	120	33,3
işçi (kamu-özel)	8	2,2	112	31,1
Serbest (doktor, eczacı, mühendis)	10	2,8	36	10,0
Esnaf-tüccar	-	-	70	19,5
iş adamı-üst yönetici	-	-	14	3,9
Ev kadını	244	67,8	-	-
İşsiz-çalışmıyor	-	-	8	2,2
Toplam	360	100,0	360	100,0

egemenliği açıkça görülmektedir. Bu sonucun, aile içi ilişkilerde pasif gibi görünen kadının bizzat kendisi tarafından ifade edilmesi ayrıca dikkate alınması gereken bir husustur. Kadın-erkek ilişkileri açısından Türk toplumunda erkeklerin kesin egemen olduğu beklentisini beslemeyen kadınların bu sessiz egemenliği, aynı zamanda, aile içi ilişkilerde denge ve uyumun bir açıklaması olsa gerektir.

Ailenin çevre ile ilişkilerinin düzenlenmesinde babanın rolü büyüktür. Çevre ile ilişkileri düzenlemede babaların etkin olduğu ailelerin oranı % 50, annelerin etkin olduğu ailelerin oranı % 17,8 ve her ikisinin birlikte düzenlediğini söyleyenlerin oranı ise % 32,2'dir. Önceki verileri de göz önüne aldığımızda, ailenin günlük alış veriş ve çevresi ile sosyal ilişkilerinde ağırlıklı olarak babanın etkinliği söz konusu iken ailenin kendine yönelik ekonomik kararlarında kadının söz sahibi olduğu görülmektedir. Bu durum, evdeki ekonomik kararların kimin aldığı konusunda ortaya koyduğumuz önceki yorumu desteklemektedir. Kadına yönelik beklentilerin aksine aile içinde kadın, üstlendiği rolü kusursuz yerine getirerek bir güç olduğunu ispatlamaktadır.

Tablo 2

Aile İçi İlişkilerde Eş ile Anlaşmazlığa Düşüp Düşmediği

	Sayı	%
Hiç olmaz, iyi anlaşıyoruz.	44	12,2
Zaman /aman olur, ama problemi çözüyoruz.	148	41,1
Zaman zaman olur, yapacak bir şey yok.	116	32,2
Çok sık oluyor, yapacak bir şey yok.	52	14,5
Toplam	360	100,0

Eşler arası ilişkilerde mükemmel bir uyum istisnâ bir durumdur. Belki de esas olan zaman zaman anlaşmazlıkların yaşanması ve kronikleşmeye fırsat vermeden kısa zamanda çözülmesidir. Yukarıdaki tablo bu doğrultuda bulgular ortaya koymaktadır. Kadınların yarıya yakını tarafından dile getirilen, zaman zaman anlaşmazlıkların olduğu fakat yapacak bir şeyleri olmadığı açıklaması, yine önceki yorumlarımızda ortaya koyduğumuz hassas denge ve sessiz iktidarın korunması şeklinde yorumlanabilir. Çünkü ailenin sürdürülmesi, önemli bir toplumsal sorumluluktur. Nitekim, uygulama sırasındaki gözlemlerimiz de bunu desteklemektedir, /Ailelerin % 14,5'inde sık sık anlaşmazlıkların çıkması, evrenimizin genel yapısı ile ilgili olarak ortaya konulan değerlendirmemizi etkileyecek oranda değildir.

Tablo 3*Aile İçi İlişkilerde Anlaşmazlık Hangi Konularda Olur?*

	Sayı	%
Ekonomik	90	28,8
Komşu, arkadaş, akraba ilişkileri	118	37,3
Çocuklara karşı tulumlar	42	13,3
Eşlerin birbirlerine karşı davranışları	66	20,9
Toplam	316	100

Aile içi ilişkilerde anlaşmazlıkların yoğun olarak, komşu, arkadaş, **akraba** ilişkileri ile ekonomik kararlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Daha Önceki verilerde de görüldüğü gibi, karı kocanın söz sahibi **oldukları** etkinlik alanları farklı idi. Çevre ile sosyal ilişkilerle günlük **alış** ve **riş**lerde erkek, ev içi önemli ekonomik kararlarda **da** kadın etkili idi. **Tablo 3'ü** verilerini dikkate aldığımızda karı kocanın kendi etkinlik alanlarına eşleri tarafından belirli bir müdahalenin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu da aile içinde doğal bir durumdur.

Tablo 4*Aile İçinde Çocukların Yetiştirilmesinde Kimin Daha Çok Etkili Olduğu*

Baba	82	22,8
Anne	142	39,4
İler ikisi	136	37,8
Toplam	360	100,0

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, çocukların yetiştirilmesinde Öncelikle annenin daha etkili olduğu, daha sonra da eşlerin her ikisinin de birlikte etkili oldukları ortaya çıkmıştır. Örneklemimiz içindeki ailelerin çoğunun ev kadını olması, kadının çocuklarına ayırdığı zamanın daha fazla olduğunu kanıtlar. Fakat babalar da çocukları konusunda inisiyatifi elden bırakmak istememektedirler.

Tablo 5*Babanın Çocuklarına Karşı Davranışlarını Annenin Nasıl Değerlendirdiği*

	Sayı	%
İlgisiz	144	40,0
Hgılı	42	11,7
Emredici ve sert	86	23,9
Aşın hoşgörülü	36	10,0
Her şeye karışan	52	14,4
Toplam	360	100,0

Tablo 5'te görüldüğü gibi anneler, babaların çocuklarına karşı ilgisiz, emredici ve sert olduklarını belirtmektedirler. Çocukların okul durumlarıyla, ahlâkî ve ruhsal eğitimleriyle babanın yeteri kadar ilgilenmediğini düşünen anneler, bir anlamda babaların, rollerini yetirine yerine getirmediklerini düşünmektedirler. Babaların çocuklarına ilgili olduğunu düşünen annelerin oranı ise % 16,7'dir. Bu durum en azından anneler açısından böyle algılanmaktadır.

Tablo 6

Annenin Çocuklarına Karşı Davranışlarını Kendisinin Nasıl Değerlendirdiği

	Sayı	%
ilgisiz	6	1,6
ilgili	164	45,6
Emredici ve sert	46	12,8
Aşırı hoşgörülü	80	22,2
Her şeye karışan	64	17,8
Toplam	360	100,0

Yukarıdaki tabloların aksine kendilerini çocuklarına karşı ilgili (% 45,6) ve aşırı hoşgörülü (% 22,2) olarak gören annelerin verdiği bu cevaplar, çocuğun yetiştirilmesinde, ebeveyn arasındaki bir uyumsuzluğu göstermektedir. Eğer durum böyle ise anne ve babadan farklı iki davranış gören çocuğun, psikolojik açıdan ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabileceği düşünülebilir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken **bir** nokta da uygulamanın sadece annelerle sınırlı olmasıdır. Başka bir araştırmanın konusu olmakla birlikte, uygulama babalar üzerinde yapılmış olsa idi, sonucun farklı çıkma ihtimali söz konusu idi. Fakat burada (eşler arasındaki algılama biçimleri açısından) annenin, babanın çocuklarına karşı ilgisini bu şekilde algılaması, oldukça anlamlıdır.

Tablo 7

Çocukların Okul Eğitimi Üe En Çok Kimin İlgilendiği

	Sayı	%
Baba	74	20,6
Anne	180	50,0
1 Jer ikisi	106	29,4
Toplam	360	100,0

Yukarıdaki iki tabloda olduğu gibi, anneler çocuğunun okul eğitimi ile de en çok kendilerinin ilgilendiğini (% 50,0) düşünmektedirler. Bu durum, yandan fazlası ev kadını olan deneklerimizin içselleştirdikleri ev içi rollerin bir uzantısı gibi gözükmektedir. Modern dünyada kent yaşamının yoğunluğu ile geleneksel alışkanlıkları arasına sıkışmış o-

lan babanın iş zamanlaması, iş çıkışı kahvehane ya da eşe dosta takılma alışkanlıkları çocuğuna ayırabileceği zamanı önemli ölçüde daraltmaktadır. Gözlemlerimize göre, bu durumun tabîi bir sonucu olarak, çocuğun geleceği için büyük Önem arz eden eğitimi, büyük Ölçüde annenin üzerine kalmaktadır.

Tablo 8

Ebeveynin Çocukların Okul Eğitimi İle İlgili Tutumlarını Annenin Nasıl Değerlendirdiği

	Sayı	%
İlgili değiliz, kendi hâline bırakıyoruz.	10	2,8
Kendi hâline bırakıyoruz; ama uzaktan kontrol ediyoruz.	124	34,4
Her gün düzenli kontrol ediyoruz.	96	26,7
Her gün kontrol ediyoruz. Gerekirse zorlama yapıyoruz.	130	36,1
Toplam	360	100,0

Tablo 8'deki değerlendirmelerin ışığında annenin çocuğun okul eğitimi ile ilgili değerlendirmelerine bakacak olursak, çocuğun eğitimindeki tutumlar hiç de iç açıcı değildir. Deneklerin % 36,1'inin çocuklar üzerinde yer yer zorlamaya varan bir baskı oluşturduğu, % 34,4'ünün ise çocukları kendi hâline bıraktığı tespit edilmiştir. Her ne kadar uzaktan kontrol ettiğini söyleseler de, bu kontrolün daha çok, eğitimle ilgili bir kontrol olmadığını, sadece okula devamı sağlayan, yer yer baskıyı da çağrıştıran bir kontrol olduğunu ifade edebiliriz.

Tablo 9

Çocukların Ahlâkî ve Ruhsal Eğitimi ile En Çok Kimin İlgilendiği

	Sayı	%
Baba	78	21,7
Anne	192	53,3
Her ikisi	90	25,0
Toplam	360	100,0

Çocukların ahlâkî ve ruhsal eğitimleriyle en çok kimin ilgilendiği soru suna alınan cevaplar, yukarıdaki tabloda görülmektedir. Çocuğun okul eğitiminde olduğu gibi, ahlâkî ve ruhsal eğitiminde de anne en büyük sorumluluğu taşıdığını düşünmektedir (% 53,3). Geleneksel rol olarak anneye atfedilen çocuğun bakımı rolü, günümüz toplumunda da bu görevle birlikte, ahlâkî ve ruhsal eğitimin de önemli ölçüde anneye yüklenmesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo fÖ

Çocuklunu Oku! Eğitiminde, Ahlâki ve Ruhsal Eğiliminde Eş İle Anlaşmazlık Olup Olmadığı.

	Sayı	%
Hiç bir zaman olmaz	22	26,1
Nadiren	*	.128
Sık sık	210	58,3
Toplam	360	100,0

Yukarıdaki tablodan çocuğun okul eğitimi ile ahlâkî ve ruhsal eğitiminde ebeveyn arasında çok ciddi anlaşmazlıklar olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Nitekim bu konuda sık sık anlaşmazlıkların çıktığını söyleyenlerin oranı % 58,3'tür. Bu, aynı zamanda bize annelerin çocukların geleceğinden ciddi Ölçüde kaygı duyduklarını **göstermektedir**. Çünkü deneklerimiz hiçbir konuda bu oranda bir anlaşmazlığı dile getirmemişlerdir.

Tablo 11

Çocukların Oku! Eğilimleri, Ahlâki ve Ruhsal Eğitimlerinde Eşler Arasında Anlaşmazlığın Hangi Konularla Olduğu

	Sayı	%
Çocuklara davranış şekli	134	39,6
Birimizin karanına diğerinin destek vermemesi	164	48,6
Çocukların geleceği ile ilgili konularda	32	9,4
Çocukların arkadaş seçiminde	8	2,4
Toplam	338	100,0

Genel olarak çocuğun eğitiminde, ebeveyn arasında çıkan anlaşmazlıkların başında birinin kararına diğerinin destek vermemesi (% 48,6), ikinci sırada ebeveynin çocuklara karşı davranışlarını eleştirme (% 39,6) gelmektedir. Bu iki problem çocuk yetiştirmenin en önemli **puif** noktalarıdır. Bu durum, çocuk yetiştirme düzeyinin bilimsellikten ve bilinçlilikten uzak olduğunu göstermektedir. Çocuk psikolojisini olumsuz etkileyen bu noktalarda, gerek medyanın gerekse formel **eğitim kurumlarının** görevlerini yerine getirdiği söylenemez.

Tablo 12

Ailede Çocuklara Cinsel Eğitim Verilip Verilmediği

	Sayı	%
Evet , yaşına uygun olara veriyoruz .	24	6,7
Vermek istiyorum; fakat yaşı küçük.	90	25,0
Vermek istiyorum; ama nasıl verileceğini bilmiyorum .	30	8,3
1 (ayr, gereksiz.	216	60,0
Toplam	360	100,0

Tablo 12'de ailede ebeveynin çocuklarına cinsel eğitim verip vermediği ile ilgili veriler yer almaktadır. Gerek medyada gerekse bilimsel ortamlarda sıkça tartışılan bu konuda, görüldüğü gibi ebeveynin çocuklarına bilinçli bir eğitim verdiği söylenemez. Nitekim ilkökul çağındaki çocuklara cinsel eğitim verilmesinin gereksiz olduğunu düşünen ailelerin oranı % 60'tır. Görüşmelerimiz esnasında, çocuklarına cinsel eğitim verdiğini veya vermek isledığını belirten annelerin de bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 13

Annelerin Belli Konularda Çocukları Değerlendiriş Biçimleri

	Sayı	%
1. Çocuk narin bir çiçek gibidir ; sürekli bakım ister.	6,12	0,35
2. Kızını dövmeyen dizini döver.	4,83	1,60
3. Uslu bir çocuğu yaramaz bir çocuğa tercih ederim.	3,47	1,22
4. Çocuklar anne babanın yaşlılık sigortasıdır.	5,95	0,68
5. Dayak iyi bir terbiye aracıdır,	3,55	1,26
6. Acı patlıcanı kırığı çalmaz.	2,86	0,71
7. Çocuğuma iyi bir eğitim verememekten çok korkuyorum-	6,27	0,36
8. Kızı kendi hâlinde bırakırsan ya davulcuya ya da zur-nacıya gider.	4,66	1,13
9. Çocukların evde yaramazlık ve gürültü yapmasından her zaman nefret ederim,	5,12	0,9fi
10. Çocuğumun geleceğinden çok endişe duyuyorum.	6,19	0,21

Yukarıdaki tabloda çoğu atasözü ve toplumsal yargılardan oluşan on ayrı ifade yer almaktadır. Annelerden yedili bir skala üzerinde (1 hiç **katılmıyorum**, 7 **tamamen** katılıyorum) bu ifadelerle ne ölçüde katıldıklarını işaretlemeleri istenmiş ve alman cevapların ortalamaları ve standart sapmaları verilmiştir.

Buna göre, birinci ifadenin istatistik! değerlerinden annelerin neredeyse tamamına yakınının, çocuğun yetiştirilmesinin uzun ve emek gerektiren bir çaba olduğu gerçeğinin farkında oldukları anlaşılmaktadır,

İkinci ve beşinci ifadeler dayak ile ilgili tutumlarını ölçmeye yöneliktir. Her iki ifadenin aldığı ortalama ve standart sapma değerlerinden, annelerin dayığa ortalarında bir değer verdikleri görülmekle beraber, çocuğun eğitiminde tartışmalı bir konu olan dayak, hâlâ Türk ailesinin çocuk yetiştirme anlayışında yer bulabilmektedir.

Üçüncü ve dokuzuncu ifadeler annelerin çocuklar üzerinde baskıcı diyebileceğimiz bir tutum oluşturmalarını oldukça iyi açıklamaktadır. Çocuğun narin bir çiçek gibi olduğu ve **bakımının** sabır ve itina istediği gerçeğini kabul eden annelerin, çocuğun çocukça davranışlarına **tahammül** etmekte zorlanmaları ilk bakışta çelişki gibi gözükmemektedir. Ancak kentteki apartman hayatı, çocuk yetiştirmedeki bilinçsizlikler ve ebeveyn arasında bu konuda iyi bir dayanışmanın oluşamaması, bu tahammülsüzlüğün sebebi olarak görülebilir.

Birinci ifade, yüksek ortalama (5,95) ve düşük standart sapma (0,68) puanı ile çocuğun bir yaşlılık sigortası olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu sonuç, Çiğdem Kâğıtçıbaşı'nın (1981) *Çocuğun Değeri* adlı araştırması ile paralellik arz etmektedir. Doğu değerlerinin bir yansıması olan geleneksel ilişkiler, bireysellik yerine toplumsallığın **öne** çıkması ve çeşitli nedenlerle ulaşamadığı statüyü çocuğun üzerinden transfer etme beklentisi bu anlayışın arka plânını oluşturmaktadır.

İkinci ifade annelerin çocuklarını kendi hâline bırakma niyetinde olmadıklarının bir göstergesidir. Sekizinci ifadeye yüklenen değer de bunu açıkça göstermektedir.

Üçüncü ve onuncu ifadeler annelerin çocuklarının geleceğinden oldukça önemli boyutta endişe ettikleri sonucunu vermektedir. Bir anlamda modern dünyanın en büyük problemlerinden biri olan kaygı, belirsizlik ve umutsuzluk ortamında filizlenir. Bu, ülkemizin içinde bulunduğu istikrarsızlık ile birlikte annelerin, çocukların geleceğinden duydukları kaygının sebebidir diyebiliriz.

Sonuç ve Değerlendirme

Türk toplumunda ebeveynin aile içi ilişkilerinin çocuk üzerindeki etkisini incelediğimiz bu alan araştırmasında, ailenin temel taşları olan **fi**-beveynin kendi arasındaki ilişkilerde ciddi sorunlar olduğu gözlenme-

mistir, Her ne kadar geleneksel Türk toplumunun ataerkil yapısının tabii bir sonucu olarak kadın üzerinde erkek egemenliği gözlense de kadının, üstlendiği ev içi rolleri yerine getirmedeki ustalığı ile erkek kar • **şısında** sessiz bir İktidar oluşturduğu tespit edilmiştir. Ancak, ebeveyn çocuk arasındaki ilişkilerde bir denge ve uyumdan söz etmek mümkün görünmemektedir. Çocukların eğitiminde temel rolü üstlenen annenin diğer ev içi rolleri yanında bu rolün listesinden de tam olarak geldiği ifade edilemez. Nitekim anneler, eşleriyle başlıca tartışma konularının çocukların yetiştirilmesi üzerinde odaklandığını söyleyerek, babaların bu konuda yeterli desteği sağlamadığını, üstü örtülü olarak ifade etmişlerdir. Türk ailesinin çocuk yetiştirme anlayışında *dayak* hâlâ kendine yer bulabilmektedir. Ayrıca, toplumumuzda çocuklar, yaşlılık sigortası olarak görülmeye devam etmektedir.

Son olarak, modernlik, geleneksellik arasında sıkışmış olan kentli ailelerin yaşadığı bu sorunların üstesinden gelinmesinde toplumsal eğitimden sorumlu olan kişi ve kurumların konuya hassasiyet göstermesi ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

An & diğerleri (1997). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi [eğitimin psikolojik temelleri]*. Konya: Mik.ro Yayınlan.

Baling, J. (1994). VWork and family: in search of More Effecyive VWorkplace Interventions, Trends in Organisation Behavior, Vol.1(Eds. O.L.Cooper & D.M. Rousseu), John Wiley & Sone Ltd.

Cohen, R N. & Bianchi, S. (December, 1999). Marriage, children and women's employment; what we do know? *Monthly Lahor Review*, 122 (12), 22-31.

Ekşi, A. (1990). *Çocuk, genç ana-bahalar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Rrlanger, H. B. (1987). Social-class and corporal punishment in child rearing: Areassessment. *American Social Review*, 39, 68-85.

Etaugh, C. (1993). Maternal employment; Effects on children- İçinde J. Frankel (Ed.) *The Employed Mother and the Family Context* (pp. 68-88). New York: Springer.

Gander, M. .1. & Gardiner, H. W. (1988). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Yayına haz. Bekir Onur). Ankara: İmge Kitapevi.

'loffman. L. W. (1977). Ghanges in family roles, socializations and ,sex differences. *Amerİcm Psychologist*, 32.

- Kağıtçıbaşı, Ç.** (1981). *Çocuğun değeri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi İdari Bil. Fak. Yay.
- Parker, G. (1983). *Parental overprotection: A risk function in [>syhoscxual develop- ment*. New York: **Grune** and Stration.
- Razon, N. (1983]. Çalışan kadınlar ve sorunları. *Aile ve Çocuk*.
- Rutter, M.** (1985). *Aspects of ehil d rearing and fatnily function, child and adolescent psichiatry* (Eds. M. Rutter & L Hersow). London: Blackwell.
- Sargin, N. (2001). *Çocuklardı ruh sağlığı*. Ankara: Nobel Yay.
- Saygılı, S. (2003). *Annemi istiyorum*. İstanbul: **Elit** Yay.
- Tezcan, M. (1986). Ülkemizde toplumsal değışmelerin ailede çocuk eğitime yan- sımısı. *Aile ve Çocuk Dergisi*, 5.
- Yavuzer, H. (1905). *AnaAtabs ve çocuk*. 8. Basım. İstanbul: Remzi **Kitabevi**.
- Yücel, D. (2003). Doğumdan sonra İşe ve hayata dönmek. *Çocuk ve Aile*, 58.

Mothers' Role in Raising Children in Turkish Society: A Case of Konya

Citation/©- Özensel, E. (2004). *Mothers' Role in Raising Children in Turkish Society: A Case of Konya /Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolü: Konya ili örneği Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 77-96.

Abstract- *The purpose of the present study was to present the role of mothers' in raising children in Turkish society by an example of Konya. However, in addition to studying mothers, also studied was the role of fathers in raising children and the expectations from fathers via questioning the mothers. Thus, the Turkish dimension of the functions of mothers in raising children was investigated by using field study techniques. The results showed that there are serious relationship problems between the parents themselves, that it is difficult to talk about any kind of balance between the parents and the child, that the fathers do not fulfill their duties in raising children, and that children are still seen as a means of insurance in parents' old ages.*

Key Words- *Mothers' role, Fathers' role, Parental Communication, Value Education, Parenthood.*